

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นมโนทัศน์ที่มีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน ระดับประเทศชาติ และระดับโลก จึงพยายามผลักดันมโนทัศน์ให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ เนื่องจากบริบทต่าง ๆ ดังนี้

1) การเรียกร้องให้มีการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้หรือสังคมที่ใช้ความรู้เป็นฐานโดยการปฏิบัติด้านข้อมูลข่าวสารและความคิด ตั้งแต่วัยเริ่มต้นจนถึงวัยผู้ใหญ่ หรือการสร้างฐาน ความรู้ในแนวตั้ง (Vertical Articulation) หากสังคมใดไม่สามารถพัฒนาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ ประชาชนและประเทศจะเสียเปรียบและล้าหลัง การสร้างรากฐานการศึกษาพบว่ามีหลักฐานที่ชี้ชัดว่า ผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการศึกษาในช่วงวัยเด็กและวัยหนุ่มสาวจะมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2) แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ที่ประชาชนต้องเผชิญเนื่อง จากเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้ประชาชนในสังคมต้องเผชิญกับความแตกต่างระหว่างสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย การสร้างความยืดหยุ่นให้ประชาชนสามารถรับมือกับความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องสร้างความกลมอมรวมทางสังคมเพื่อความเป็นเอกภาพของสังคม ที่มีความสามัคคี เป็นมิตรและความสงบสุข

3) การมีสุขภาพที่ดีและอายุยืนวัยเฉลี่ยสูงขึ้น กล่าวคือ การยืดระยะเวลาการศึกษา ในช่วงต้นของชีวิตออกไป รวมทั้งช่วงชีวิตหลังวัยเกษียณอายุก็ขยายออกไป ทำให้ผู้ที่อยู่ในช่วงวัยทำงานต้องแบกรับภาระทางเศรษฐกิจเพื่อดูแลผู้ที่อยู่ในวัยเรียนและวัยเกษียณอายุ การผสมผสานการทำงานกับการเรียนรู้เข้าด้วยกันเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพการทำงานและระยะเวลาการทำงานให้นานขึ้น

4) การด้อยโอกาสในการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ สถาบันการศึกษาทำให้เกิดความไม่เสมอภาคด้านการศึกษาของคนในสังคมในขณะที่โลกหมุนไปข้างหน้า ผู้ที่ขาดการเรียนรู้การพัฒนาตนเองจะเป็นคนที่ล้าหลังที่ล้าหลัง จะทำให้ขาดการมีส่วนร่วมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

5) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ จากวิกฤติพลังงาน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของภาคอุตสาหกรรมและมีผลต่อเนื่องไปถึงเศรษฐกิจโลก การเปิดตลาดการค้าเสรีในระดับโลกของหลายประเทศ การเรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้เกิดการจ้างงานส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจมั่นคงสามารถแข่งขันในระดับโลกได้

6) ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี การพัฒนาบุคคลให้มีการก้าวตามทันเทคโนโลยีจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น สำหรับพัฒนาทักษะและสมรรถภาพเพื่อการทำงานให้มีประสิทธิภาพหรือทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษานอกระบบนับว่าเป็น

องค์ประกอบที่สำคัญมากของการศึกษาตลอดชีวิต เป็นเสมือนรูปจำลองของการศึกษาตลอดชีวิต เพราะการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่จัดให้บุคคลทุกเพศทุกวัย ตั้งแต่วัยเด็กแรกเกิดจนถึงวัยผู้สูงอายุคือ ตลอดช่วงชีวิต และยิ่งไปกว่านั้น การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่เน้นความยืดหยุ่น สามารถปรับกิจกรรมและเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละวัยแต่ละพื้นที่ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายนำความรู้ไปใช้ได้จริงในการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมการศึกษานอกระบบมีจำเป็นต้องเกิดเฉพาะในสถานศึกษา ผู้จัดการศึกษาหรือผู้ให้ความรู้มิได้มีเฉพาะครูเท่านั้นแต่อาจเป็นหน่วยงานของรัฐ เอกชน ภาวระเบียบต่าง ๆ ยืดหยุ่นเพื่อให้เป้าหมายเข้ารับการศึกษาง่าย สิ่งที่ดีให้เรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพที่ต้องเผชิญในชีวิตจริง ฯลฯ ลักษณะเหล่านี้สอดคล้องกับหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต และจะช่วยเอื้อให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้ก้าวสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ในทุกเวลาและทุกสถานที่ มีเจตนารมณ์และสาระที่ถือเป็นมิติใหม่ในวงการศึกษไทยหลายอย่างที่สำคัญ คือ การเปิดทางสำหรับรูปแบบการศึกษาใหม่ๆ ตั้งแต่โรงเรียนในบ้าน ศูนย์การเรียนรู้ในวัด ในโรงเรียน ในสถานประกอบการ ซึ่งเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่สอดคล้องกับแนวคิดความเท่าเทียม ทัวถึง และการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม รวมทั้งการพัฒนาให้เกิดความหลากหลายของการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการด้านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ไว้ในมาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้

- 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนทุกคน (Education for All) ไม่ว่าจะ เป็นในระบบ นอกระบบ หรือตามอัธยาศัย
- 2) ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All for Education) โดยส่งเสริมให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันสังคมอื่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาในสองประเด็นหลัก คือ สาระความรู้ที่บรรจุในหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้
 - มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้
 - 1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
 - 2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 - 3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษา
 - 4) มีหลักการส่งเสริมบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
 - 5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
 - 6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นฯ

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

2) การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น ในการกำหนดจุดมุ่งหมายรูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา และการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

มาตรา 25 “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ”

ผลการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ทำให้สังคมตระหนักถึงบทบาทของการศึกษาต่อการพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณภาพ มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต การปฏิรูปการศึกษาริเริ่มนับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งไปที่กระบวนการจัดการศึกษาของประเทศเป็นเป้าหมายหลัก จากเดิมที่สังคมคาดหวังว่าความรับผิดชอบเรื่องการศึกษาควรเป็นภารกิจของโรงเรียน หรือสถานศึกษา สลับปรับเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ การศึกษาเป็นความรับผิดชอบของทุก ๆ ฝ่ายในสังคมตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ที่ทำงาน ฯลฯ นอกจากนี้ยังเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับผู้เรียน หรือที่เรียกว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยพระราชบัญญัติฉบับนี้มีความคิดหลักของการจัดการศึกษา คือ แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งแม้ว่าแต่เดิมมาจะมีการกล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นเวลานาน แต่เป็นการกล่าวถึงโดยหลักการไม่ได้เกิดการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ดังจะเห็นได้ว่าการแบ่งแยกการศึกษาออกเป็นระบบและประเภทต่าง ๆ มิได้เชื่อมโยงให้มีการพัฒนาตนอย่างครบครันเป็นองค์รวม แต่สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ มุ่งหมายที่จะให้การศึกษากลายเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยหลักการดังกล่าว การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย จะต้องมีการจัดการอย่างผสมผสานกันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต หมายความว่า การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ ไม่ควรจะเป็นอิสระจากกันในระบบการพัฒนาคน แต่จะต้องเชื่อมโยงให้บุคคลได้เรียนรู้จากการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบได้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ในขณะที่บุคคลเรียนอยู่ในโรงเรียนเขาก็สามารถเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบเพิ่มเติมและเรียนรู้จากการศึกษาตามอัธยาศัยโดยการเข้าร่วม

กิจกรรมหรือจากการอ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบได้ทำหน้าที่อย่างผสมผสานบูรณาการเพื่อให้บุคคลได้รับความรู้ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ในการพัฒนาจำเป็นที่จะต้องมีการทบทวนแนวคิดและวิธีการจัดการศึกษาของสังคมไทยใหม่ ไม่เพียงเพราะเหตุผลของการพัฒนาเท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ การศึกษาหมายถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกระบวนการโดยทั่วไปของคนทุกคนที่จะเรียนรู้จากสถานการณ์และเงื่อนไขรอบ ๆ ตัว ตลอดจนแสวงหาทางออกของปัญหาที่เผชิญอยู่ทั้งการทำงานและการดำเนินชีวิตที่จะต้องเรียนรู้ไปแก้ปัญหา เรียนรู้จากการทำงาน เรียนรู้จากการใช้ชีวิต ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เป็นอิสระสามารถเรียนรู้จากที่ต่าง ๆ โดยไม่จำกัดด้วยเงื่อนไข เวลา สถานที่ และบุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความต้องการตรงกับสิ่งที่ตนเองถนัด ทั้งเรียนด้วยตนเอง เรียนจากครู เรียนจากผู้รู้หรือวิธีอื่น ๆ ดังนั้น ถ้าชุมชนใดมีกลไกที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตก็จะเป็นชุมชนที่สามารถสร้างพลังให้คนในชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นทางออกที่ดีที่สุดในการสังคมทุกวันนี้ ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ชุมชนของเราในปัจจุบันพร้อมที่จะก้าวไปสู่แนวทางที่จะสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของตนเอง โดยการจัดการของคนในชุมชนเองได้อย่างไร การปฏิรูปการศึกษาที่กำลังดำเนินการอยู่อย่างเข้มข้นในขณะนี้ การปฏิรูปด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนนั้น ได้เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง หากมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายจะช่วยให้การปฏิรูปการศึกษาสำเร็จได้ ดังนั้นจึงเห็นว่าชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้นั้น

ทิศทางการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552 - 2561) จากการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาประสบปัญหาด้านคุณภาพผู้เรียน ครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพการบริหารการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา จึงได้กำหนดหลักการและกรอบแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยระบบการศึกษาประกอบด้วย ครู หลักสูตร สถานศึกษา และกระบวนการสร้างและถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ ระบบการเรียนรู้ต้องเป็นระบบที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีนิสัยใฝ่เรียนรู้มีความสามารถคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา สำหรับการปฏิรูปการศึกษารอบที่สองนี้ได้กำหนดวิสัยทัศน์ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” และมีเป้าหมายภายในปี 2561 มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลัก 3 ประการ คือ

1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเรียนรู้ของคนไทย: พัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่งดีและมีน้ำใจมีกมาเป็นครู คณาจารย์ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

2) โอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้: เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพเพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคทุกส่วนของสังคมในการบริหารและจัดสถานศึกษา เพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกกระบวนการศึกษาด้วย

จากแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2543 - 2557) (เกศินี วิฑูรชาติ, 2544, หน้า 70) จะพบว่า ประชาชนมีความประสงค์จะให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและชุมชน ที่ต้องการพัฒนาควบคู่กันไปทั้งบทบาทการชี้นำ การร่วมมือ และการพึ่งพาอาศัยกัน ด้วยเหตุนี้ บทบาทของอุดมศึกษาที่สังคมคาดหวังจึงได้แก่การพัฒนากำลังคนที่มีศักยภาพควบคู่กับการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่และพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็งที่แข็งแกร่ง ขณะเดียวกัน ฐานการศึกษาค้นคว้าเพื่อสร้างความแข็งแกร่งของสถาบันอุดมศึกษาเอง จะต้องอาศัยฐานทฤษฎี (theories based) ฐานการวิจัย (research based) และฐานท้องถิ่น (locality based) ประกอบกัน (กิงดาว จินดาเทวิน, 2547, หน้า 63 - 72)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีพันธกิจสำคัญ 4 ประการ กล่าวคือ การจัดการศึกษา การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีอัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงความเชี่ยวชาญอันโดดเด่นเป็นที่ยอมรับใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาปฐมวัย ด้านอุตสาหกรรมอาหาร ด้านอุตสาหกรรมบริการ และด้านพยาบาลศาสตร์ นอกจากนี้การใช้ความเชี่ยวชาญเหล่านี้ในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพเพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศแล้ว มหาวิทยาลัยได้ให้ความสำคัญในเรื่องการให้บริการวิชาการเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและท้องถิ่น ซึ่งในปีงบประมาณ 2554 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในพื้นที่ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี โดยกำหนดพื้นที่วิจัยในเขตที่ตั้งของศูนย์การศึกษาสุพรรณบุรีของมหาวิทยาลัยที่มีขนาดใหญ่และมีศักยภาพสูงในการเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนในพื้นที่ ผลจากการวิจัยในโครงการย่อยส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความพร้อมในด้านทรัพยากรต่างๆ เพียงพอ มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย แต่มีการใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ค่อนข้างน้อย การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนจากทุกหมู่บ้านไม่ได้ผลเท่าที่ควร ชุมชนต้องการให้นำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยใช้การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของทุกภาคส่วนในพื้นที่ ซึ่งรวมถึงมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความพร้อมด้วยอาคารสถานที่ เทคโนโลยี และบุคลากรผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ ที่จะช่วยเอื้ออำนวยให้ประชาชนทุกช่วงวัยในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงได้เรียนรู้ตามอัธยาศัย สอดคล้องกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้น คณะวิจัยจึงจัดทำแผนงานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนตำบลโคกโคเฒ่า นี้ขึ้น โดยคาดหวังว่า การดำเนินงานวิจัยตามแผนจะเป็นการต่อยอดจากการวิจัยที่จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนและมหาวิทยาลัยในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้ความเชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัยให้เป็นประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนในตำบลโคกโคเฒ่า โดยการสร้างกลยุทธ์การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนอย่างเป็นองค์รวมต่อเนื่องและยั่งยืน และมหาวิทยาลัยได้ใช้ศักยภาพในการปฏิบัติงานในการบริการวิชาการตามพันธกิจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าสืบไป

คำถามการวิจัย

1. บริบทชุมชนโคกโคเฒ่าในการจัดการความรู้ชุมชนเป็นอย่างไร
2. กระบวนการจัดการความรู้ของครอบครัวเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของประชาชนในชุมชนโคกโคเฒ่าที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร
3. แนวทางในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า ที่เหมาะสมเป็นอย่างไร
4. กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจชุมชน ของกลุ่มอาชีพ ใน ตำบลโคกโคเฒ่า ที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร
5. แนวทางในการจัดทำแผนกลยุทธ์การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลโคกโคเฒ่า ที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

แผนงานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน กรณีศึกษาตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ:

1. ศึกษาบริบทชุมชนโคกโคเฒ่าในเรื่องการจัดการความรู้ชุมชน ได้แก่ ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน
2. สร้างกระบวนการจัดการความรู้ของครอบครัวเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของประชาชนในชุมชนโคกโคเฒ่า
3. หาแนวทางในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
4. สร้างกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจชุมชน ของกลุ่มอาชีพ ใน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
5. จัดทำแผนกลยุทธ์การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

โครงการวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ และวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) เพื่อหาแนวทางในการจัดทำแผนกลยุทธ์การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นประเด็นหลักดังนี้

- 1) กระบวนการจัดการความรู้ของครอบครัวเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

- 2) การจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน
- 3) กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจชุมชน ของกลุ่มอาชีพ

2. ขอบเขตประชากร

ประชากรสำหรับการวิจัยเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 3,798 คน

3. ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลาทำการวิจัย 12 เดือน (1 ตุลาคม 2555 – 30 กันยายน 2556)

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการในการนำความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยผ่านกระบวนการต่างๆ อย่างเป็นระบบ เช่น การสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยน และใช้ความรู้ เป็นต้น ทำให้ความรู้ที่ต้องการสัมฤทธิ์ผลตามวิสัยทัศน์ขององค์กร ความสำเร็จเกิดจากการผสมผสานการทำงานของตน กระบวนการ และเทคโนโลยีที่สอดคล้องกันจึงนำไปสู่ความสำเร็จตามที่มุ่งหวัง

การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นมโนทัศน์ที่มีความจำเป็นสำหรับการพัฒนา ทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน ระดับประเทศชาติ และระดับโลก จึงพยายามผลักดันมโนทัศน์ให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในแนวตั้ง (Vertical Articulation) ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของแต่ละบุคคลและสังคม

แหล่งเรียนรู้ชุมชน เป็นสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน สังคมรอบๆ ตัวเรา อาจเป็นบุคคล สถานที่ เป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต อาจเป็นสิ่งที่ไม่อยู่ในธรรมชาติหรือเป็นสิ่งมนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งที่ให้ความรู้ ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นหรือมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดหรือการแบ่งปันความรู้ระหว่างกลุ่มองค์กร มีการติดต่อสื่อสารและเครือข่ายความสัมพันธ์ในการสร้างความรู้ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างแน่นอนตายตัว อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง

การพัฒนาทักษะชีวิต หมายถึง การพัฒนาความสามารถหรือความชำนาญของบุคคลในการจัดการกับปัญหาต่างๆ รอบตัวในชีวิตประจำวันได้สำเร็จ เป็นความสามารถที่บุคคลสร้างขึ้นได้จากการเรียนรู้ประสบการณ์และการฝึกฝน สามารถปรับตัวและมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์นำไปสู่การมีพฤติกรรมที่ดีทั้งร่างกาย จิตใจ และมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่น ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ หรือถ่ายทอดต่อกันมาจากสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน เป็นความรู้ที่

ได้สัมผัสสืบทอดและปฏิบัติต่อกันมาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งสืบทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านทาง การถ่ายทอดแบบต่าง ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ชุมชนต้นแบบที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน
- 2) ได้แนวทางในการสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 3) ผู้บริหารชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนอื่น ๆ
- 4) เผยแพร่องค์ความรู้จากผลการวิจัยในรูปแบบบทความ โดยตีพิมพ์หรือนำเสนอในที่ประชุมวิชาการระดับชาติหรือนานาชาติ